

Péntek Imre

Dallas és Szentgyörgyvölgy találkozása a Petró Galériában

Gábrriel József és Béres János kiállításáról

Két bogaras, külön ember, a Festő és Szobrász, az általuk kedvelt, megyeszékhelyi kisvárosban összetanakodott. Hogy ők egy szép napon, a nagykanizsai Petró Galériában közös kiállításon mutatják újabb munkáikat. Ahogy mondtam, különös figurák, s nem szóltam valótlan; a szobrász Hetésben vett egy tágas családi házat, oda szokott elbújni a világ elől, mintázni, követ vénsi őt szinte senki sem látta. Ha csak tehetné, ide-oda utazott, anyagokat cipelt, kisebb-nagyobb plasztikákat bízott rá az őt meglátogató autós barátokra. Amiket ők célba is juttattak. Mert az is igaz: szebbnél-szebb szobrok kerültek ki a keze alól, amelyek közül sok tágas, forgalmas közterekre került, a népek gyönyörűségére, okulására. Azt is rebesgetik, ha elfárad, kis reneszánsz manók segédkeznek neki. De persze, ez csak legenda, a környék irigyének pletykája.

Gábrriel József: Bibliai jelenet

A Festő sokáig egy egerszegi városszéli házikóban dolgozott, leeresztett redőnyök mögött, a sárgás gyertyalángok lobogó fényénél alkotta derengő-gyöngyházfényű képeit. A kis ház a város szélén lapult, közel a réthez. Ott szeretett dolgozni, elmélkedni, nem zavarta magányában senki emberfia, csak a macskák látogatták meg olykor. Kicsi ház volt, pár apró szobával, meg egy előszoba-féle helyiség-

gel, abban szeretett leginkább tenni-venni a mi Mesterünk. A falak mellett sorban álltak a régi és új festmények, egyik-másik még befejezésre várva. Egy hatvan wattos villanykörte világította meg őket mindössze, a leeresztett redőnyök mögött. Aztán egy nap megismerkedett egy dallasi hölgygel – olyannal, amilyeneket látni lehetett kissé régies hangulatú festményein. Szó-szót követett (az angol magyart, a magyar angolt), és az ismeretségből szerelem lett, a szerelemből házasság. S az amerikai hölgy magával vitte az újvilágba kelet-európai fölfedezettjét. A magára maradt kis házikó, az elvadult cicákkal, hiába várta vissza az otthonos rendetlenségbe, csak nem jött. Aztán egyszer mégis. S így akadt össze régi cimborájával, a Szobrásszal. És Szentgyörgyvölgy és Dallas két művésze november egy remek kiállítással lepték meg tisztelőiket és barátait. No, meg az érdeklődő közönséget.

Áruljuk el, a Festő – Gábrriel József, a Szobrász – Béres János.

Tanulságos Gábrriel képeket nézegetni. Miközben pályatársai az avantgárd irányzatok felé tájékozódtak, ő Rembrandt és Gulácsy festészetének képépítési technikáit tanulmányozta. A sötét tónusú, derengő hátteret, a sejtelenen kirajzolódó, olykor történelmi figurák vázlatos, mégis hihetetlenül pontos megfestését, a mélységesen személyes pszichológiai – filozófiai tartalmak képbe komponálását. Kezdetől fogva „abszolút festőnek” bizonyult: nála az egymásra rétegzett, hol finoman, hol erőteljesebben felvitt ecsetnyomok „impresziójából” alakul ki a kép. A színrétegek alól sugárzó, belső megvilágítás adja azt a különleges aurát, amely szinte minden művéből árad. Kevert színeket használ, az általa leghatásosabbnak vélt valórok elérésére törekszik. Alakjait képes néhány ecsetvonással életre kelteni. Valószínű, ez nyugózi le nézőit, ez a hihetetlen atmoszféra és alakteremtés.

Kanizsai tárlatára régi és új képeit hozta el: kollekciójában találhatunk érzelmileg telített, „rőtbarna” vagy zöldesszürke tónusú tájképeket (*Fa-óvóhely, A kilátó, Kék fa a hídnál, Láp*), nagyszerű karakterábrázolásról tanúszkodó portrékat. (*Vöröshajú lány, Tollas kalap*) De Gábrriel erőssége a több alakos, szinte színpadyszerű beállítás, „jelenetezés”, melyeknek metaforikus jelentéssíkja messze túlnó a naturális leképezésen. Szinte rembrandti „csoportok” tűnnek elő a homályból kibontakozó, gazdagon felrakott képeinek háttéréből. (*A szereplők, A hölgyek, Madaras, Fenyőtűkön táncoló*) A füledt jelenetek, erotikus nóialakok épp úgy mitizáló képzeletének részei, mint a transzcendens vallásosságot sugárzó, bibliai alakok (*Bibliai jelenet*). A romló-bomló falak, épületek, kopár udvarok, elhagyott tárgyak derűs esetlegessége mögött ott sejlik a lét szellemi szférája, ezoterikus jelentéssrétege. (*Szellemek tanyája, Tűnő árnyak*) Nosztalgiát ébreszt a *Stúdió*, az élveteg, századvégi divatba öltözött d(r)ámai kitarulkozás

a fotómasina előtt, vagy az (úr) *Lovas a parton*. Vagy a hasonló érzelmeket keltő *Rotunda*.

Festészetének – akár csak Gulácsynál – egyik titka: maga a nő. A nőiség, a női princípium. Csábító pózok, dekoratív vállkendő alól elővillanó idomok, alig ellehelt csókok: a szerelem hódolatának megannyi gesztusa tűnik elő a képeken. (*A hölgyek, A modell, Akt modell*) Az új haza ihletése a *Hajós ősök*. (Gábrriel több képén is tiszteleg a pionír időszak, a vadon, a hódító telepések emléke előtt.) Az *Éjszakai kikötő*, vagy a *Vas-út* is már az újvilági élmények vizuális lecsapódása.

A kettős életű (kötődésű) festő szembe megy a korrall, nem érdeklik a divatok: nem kitárni, leleplezni, harsányan megmutatni akar, hanem elrejtteni, sejtelmessé tenni. Az egyértelműség messzemenően zavarja: minden ecsetvonása kétely és elbizonytalanítás. Ezért izgalmas, kihívó jelenség. Szándéka tökéletesen sikerül: meg akarjuk fejteni titkát. Az amerikai évek csak elmélyültebbé tették ezt az álomszerű, érzelem gazdag festészetet.

Béres János köztéri szobrai, domborművei ismert történelmi személyiségekről, művészekről, tudósokról a nagy nyilvánosságnak szólnak – több településen, iskolában, múzeumban a méltó megemlékezés színhelyéül szolgálnak. A közösség – a megrendelő – elfogadta őket, s ezek a szobrok az ünnepi rítusok szerves részét képezik. Nyugat-Dunántúlon – Zalaegerszegen, Nagykanizsán,

Gábrriel József: Szélid forradalmárok

Lendván és Lentiben – már-már természetes, hogy művei ott állnak a község vagy város frekvenciált helyén, s a reneszánszra emlékeztető, érzéletes stílusban szólítják meg az arra járókat.

A reneszánsz mindenképpen a kulcsszó. A mind érettebb

Béres János: Csillag

műveket létrehozó szobrász eszménye a reneszánsz. Az ábrázolandó arcot hűen visszaadni, számára a legnagyobb kihívás. Amit briliáns mintázó tehetségével, szinte tökéletesen old meg. Mint minden öntörvényű ember, a saját meggyőződését követi, kevéssé foglalkozva azzal, mi zajlik a (művész)világban. A megjeleníteni kívánt érzelem, gondolat érdekében olykor torzít, de/formál, de sohasem mond le az emberi test kínálta kifejezési lehetőségekről. A nonfigurativitás nem érdekli. Vonzza a klasszicitás, a tisztán, harmonikusan, megformált szerkezet, kompozíció, fontosnak tartja, főként kispasztikáin, a körbejárhatóságot.

Béres Jánosról – bár elmúlt ötven éves – nem készült sem kis, sem nagy monográfia, nincs egy komolyabb katalógusa. Mégis számon tartják, folyamatosan kapja a nagy értékű, komoly köztéri megbízásokat. Egyszer, amikor Szentgyörgyvölgyön, házában és műhelyében beszélgettünk erről, annyit mondott: „Munkáim igényessége adja a reklámot.”

Kissé öntelten hangzik, de aligha cáfolható. Igen, ez a magabiztosság és önérzetesség, talán onnan is fakad, hogy Béres János a saját erejéből, önképzéssel, autodidakta módon jutott el a szakma felső fokára. Nem könnyű évtizedek során. (Ki tudja, miért nem felelt meg a főiskolai felvételin?)

Pedig... Z. Gács György a kiváló festő és pedagógus korán felfigyelt a hatvanas években Zebegényben rajzoló általános iskolás rajzaira, bízta, felvételizzen a művészeti gimnáziumba. Ez még a budapesti időszak, hiszen Béres János a fővárosban született, 1954-ben. Családi okokból 1961-ben költöztek Zalaegerszegre, ahol életének döntő időszaka zajlott. Itt kapcsolódott be a Bernáth-tanítvány, Dús László festőművész immár legendás szakkörébe, s itt tanult meg – saját bevallása szerint – úgy rajzolni, hogy az ma is egyik szakmai erőssége. A felvételik sikere érdekében, a hetvenes években, visszatért Budapestre, dolgozott és szorgalmasan járt a Dési-Huber Képzőművészeti körbe, ahol Tamás Ervin vette védőszárnyai alá. Mozidekoratorként dolgozott, kiállításokra és

Gábor Miklós: A terem

jazzkoncertekre járt. (Ráduly Mihályt is ekkor ismerte meg, s ez a barátság mai napig tart.) A néhány éves budapesti „kalandozás” sem hozta meg a várt eredményt, ezért 1973-ban visszatért Zalaegerszegre. Dús László „disszidálása” után – Szabolcs Péter szobrászművész „segédje” lett, s amit a főiskola szobrász szakán elmulasztott, itt megtanulta. Nem csak a technikát, hiszen ahogy Ferenczy Béni írja *A szobrászati technikák* című ismertetőjében: „a szobor először elgondolás, azután rajz, és csak ezután ölt testet.” Nyilván ezt az előzetes eltervezést is „elleste” mesterétől, mert Béres szobrai – bármelyikre nézünk – érezhetően kiérlelt gondolati folyamat eredményei. Természetesen, ami a manuális tevékenységet illeti: az agyagfelrakás, gipszöntés, a mintázás, a faragás és vésés mind az elsajátítandó műveletek közé tartozott. A bronzöntés előkészületeit is jól megtanulta, mert monumentális köztéri alakok és egészen finoman mintázott kisplasztikák kerülnek ki gipszei nyomán az öntőműhelyből. Bár ezek bizonyára nem voltak könnyű évek, s ki tudja, talán a nyolcvanas évek elején érezte úgy, hogy innen már önállóan folytatja az útját. A szobrászjelöltből mester lett. Megcsinálta a saját műtermét, és jöttek az első megrendelések.

Itt kell egy kis kitérőt tenni. Béres János szinte az első pilanattól „belső tagja” volt a Ruszt József alapította Hevesi Sándor Színháznak. Vagyis 1982-től, az előévadtól kezd-

ve. Szeret próbákra járni (ma is), talán azért, mert a meg-megállított jelenetek – számára olyanok, mint a modellek, „élőképek”. S vizuális memóriájában (vagy zsebébe gyűrt cetlikben) elraktározza a látványt, a felkínálkozó „mozdulat-vázlatokat”, anatómiai tanulmányokat. Közismert volt bensőséges, baráti kapcsolata mind Ruszt Józseffel, mind Gábor Miklóssal. (S milyen az élet, jó húsz év után mindkettőjük síremlékét ő tervezte. Gábor Miklósét a Farkasréti temetőben, Ruszt Józsefét a zalaegerszegiben.) De ne szaladjunk előre – egyelőre ott tartunk, hogy a színháztól megkapta első komoly megbízását, egy Hevesi Sándor portrét. A portré elkészült, 1986-ban helyére került, s a nem rég újrarendezett Hevesi emléksarokban ma is látható. Az sem véletlen, hogy a Hevesi Sándor-plakett, amelyet a színház legmagasabb kitüntetése, szintén az ő munkája.

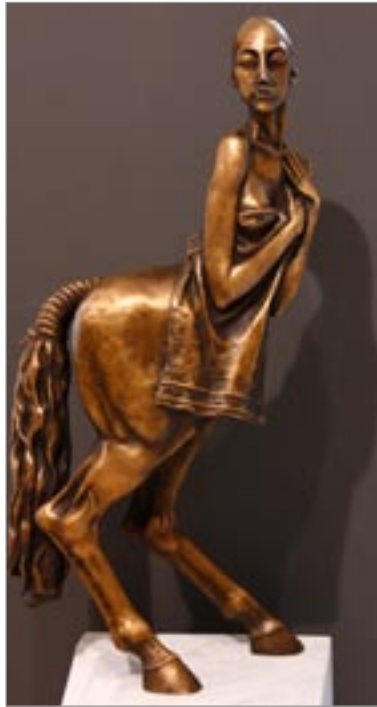
Hosszasan elemezhetnénk köztéri szobrai, domborműveit. A lenti Szent István szobortól (1996) a zalakarosi Szent István és Gizelláig (2000), vagy Gábor Miklós és Ruszt József zalaegerszegi domborművéig. Egyszer, ha egy komolyabb katalógus készül róla és műveiről, meglepetést fog okozni ezzel a vérbeli szobrászati teljesítménnyel.

De most térjünk vissza a Petró Galériában kiállított kollekcióhoz. Meghökken a bizarr, szurreális képzelet és hiperrealista látásmód vegyülése. Béres hihetővé akarja tenni a hihetlent, amikor oly gondosan, bámulatos plasztikai elevénységgel mintázza meg fantasztikus lényeit. Ráadásul a szójátékokkal tűzdelt címekkel látja el alkotásait. *A Lófarkas lány* tényleg ló testű „kentaurlina”, a *Csellő*

Béres János: Vénusz

valóban a női test és a zeneszerszám (cselló) sajátos egybe komponálása, a *Pallasz Aszfaltné* a profán és mitológikus vegyülete. Egyébként is: egyik kedvelt módszere ez. A mitikus témát földi dimenzióba öltöztetni, a köznapit mítoszi magasságokba repíteni. A biológiai, a mitikus és a köznapit egymásba játszása, különös lényeket eredményez. A *Tücsök* a lányidomok és rovartest sajátos egybeolvadása, az *Art(e)Miss* a „szarvas-sá változott leány”. Béres János sajátos, ívelt formákból építkezik. Ezek az ívek (homorú és domború fokozatok) megtörik a felületet, az idomok „sima” lefutását, mintegy hullámzó felszínt teremtenek. S továbbvisszik, kiegészítik (a képzeletben) a torzószerű lények hiányzó formáit. Ezzel (is) növelve a plasztikai izgalmat, karcsú, felmagasodó alakjain. A különös fejdíszek, csigás voluták, agancsszerű képződmények szintén fokozzák stilizálásból erdő artisztikus hatást. Kicsit rokonalannak tűnik ez a felfogás, pedig nem az. Ha Dali plasztikáira gondolunk, vagy a Párizsban élt Jakovits József munkáira, akkor már előtűnnek az előzmények, a „forrásvidek”. De említhetjük Palotás Józsefet is, aki szintén e mitikus-archaikus-szürreális formakultúra jegyében dolgozik. Ami nem baj, hiszen Béres János a maga ízlé-

Béres János: Lófarkas lány

sére formálta ezt a metódust.

A *Séta a havon* és a *Séta a tavon* páros szobrok, gondos jelenetezéssel, ruházati kellékekkel, s ugyancsak párszobor a Mars és Vénusz – a férfiaság és a nőiség szimbólumaival (körte, alma) felékesítve. A nagyméretű dombormű, a *Zalai anzix*, pedig a népi képzeletben élő „göcsejiség” plasztikai párlata, lényegi motívumainak sűrítése. Mindaddig bronz szobrokról beszéltünk, ám van két „meglepetés”, szokatlan mű: a *Csillag* és a *Fehér éjszaka*. Mindkettő márványból készült, a *Csillag* rózsaszínű, ezett márványból érzékletesen kifaragott „egyszarvú” lófej, míg a másik, hófehér márványalak, az ismerős Béres János szaggatott, ritmikus formaépítkezéssel.

Végül mit is mondhatunk? A két műegyüttes jól kiegészítette, felerősítette egymást. A szürreális gondolkodás halálosan komolyan vett játéka, eljárásai, képből és plasztikából meggyőző eredményt hoztak. Dallas és Szentgyörgyvölgy útjai egyelőre elválnak, de biztosak lehetünk abban, a

Festő és a Szobrász előbb-utóbb újra találkozhatnak. (A szöveg Frimmel Gyula, a Petró Galériában elhangzott, Gáriel Józsefről szóló megnyitójának felhasználásával készült.)

Enteriőr a Petro Galéria kiállításról